

Deinstitutionalizācija – iespēju tilts cilvēku ar invaliditāti dzīvei sabiedrībā

Rīga 2018

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

Cienījamais lasītāj!

ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām nosaka, ka cilvēkam ar invaliditāti ir vienlīdzīgas tiesības dzīvot sabiedrībā ar tādu pašu izvēles brīvību kā citiem, bet valsts pienākums ir izveidot un sniegt tādas pakalpojumus, lai nodrošinātu šo tiesību izmantošanu un cilvēka pilnīgu iekļaušanos un līdzdalību sabiedrības dzīvē. Bet ANO Bērnu tiesību konvencija norāda uz bērnu tiesībām dzīvot ģimenē vai tai pietuvinātā vidē.

Lai gan cilvēka tiesības dzīvot neatkarīgu un cieņpilnu dzīvi liekas pašsaprotamas, tomēr jau daudzus gadu desmitus šīs tiesības pilnā apjomā netiek attiecinātas uz tiem cilvēkiem, kuri bez citu atbalsta nespēj dzīvot patstāvīgi, jo sociālās aprūpes sistēma galvenokārt piedāvā cilvēkam nepieciešamo atbalstu saņemt, dzīvojot izolēti no sabiedrības – aprūpes institūcijā, nevis savā dzīvesvietā.

Lai novērstu institucionālās aprūpes dominanci, no 2014.gada Labklājības ministrija kopā ar Latvijas plānošanas reģioniem un pašvaldībām īsteno ES struktūrfondu līdzfinansētu projektu ar mērķi īstenot deinstitucionalizāciju jeb attīstīt sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus pašvaldībās, lai pilngadīgas personas ar garīga rakstura traucējumiem atbilstoši savām spējām, saņemot nepieciešamo atbalstu, varētu dzīvot patstāvīgi ārpus aprūpes institūcijas, bet bērni – augt ģimeniskā vidē, saņemot sociālo aprūpi un rehabilitāciju savā pašvaldībā.

Ar šo lietderības revīziju arī Valsts kontrole vēlas dot savu ieguldījumu deinstitucionalizācijas attīstībai, skaidrojot tās nozīmi, saturu un norādot uz problēmām, kas var ietekmēt izvērsto mērķu sasniegšanu. Būtisks priekšnosacījums deinstitucionalizācijas efektīvai norisei ir arī pozitīvs un atbalstošs sabiedrības noskaņojums, tāpēc vēlamies veicināt arī sabiedrības sapratni, ka cilvēki ar īpašām vajadzībām var un spēj dzīvot sabiedrībā.

Tā kā deinstitucionalizācija tiek īstenota ar ES struktūrfondu atbalstu, līdzekļu izlietojuma uzraudzībai ir izveidota un tiek īstenota vairāku līmeņu kontrole. Atšķirībā no struktūrfondu uzraudzībā iesaistītajām institūcijām, kuru galvenais uzdevums ir pārbaudīt projekta aktivitāšu un izdevumu atbilstību normatīvajam regulējumam, Valsts kontrole vērtēja deinstitucionalizācijas ietekmi uz labklājības nozari kopumā.

Šīs revīzijas ietvaros padziļināti nevērtējam deinstitucionalizācijas ietvaros paredzēto bērnu ārpusģimenes aprūpes pilnveidi. To kā atsevišķu jomu pētīsim mūsu nākamajā lietderības revīzijā, kas tiks uzsākta 2018.gada pavasarī un būs secīgs šīs revīzijas turpinājums.

Pateicamies par sadarbību mūsu galvenajai revidējamai vienībai – Labklājības ministrijai – un tās darbiniekiem, kā arī plānošanas reģioniem, pašvaldībām un to sociālajiem dienestiem un pārējām institūcijām, kas revidentiem sniedza atbalstu revīzijas veikšanā.

Īpašs paldies mūsu ekspertam – Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācijai “SUSTENTO” –, it īpaši tās valdes priekšsēdētājam Guntai Ančai un veselības politikas koordinatorei Ivetai Neimanei, kas sniedza mums kompetentu viedokli par deinstitucionalizācijas mērķa grupu tvērumu un tām nepieciešamajiem pakalpojumiem.

Pateicamies arī biedrībai “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns”” un tās valdes priekšsēdētājam Mārim Grāvim, kas ļāva mums noticēt deinstitucionalizācijas idejai, uzskatāmi parādot, ka cilvēki ar īpašām vajadzībām jau šobrīd spēj dzīvot ārpus institūcijas.

Ar cieņu
departamenta direktore

Inga Vārava

Galvenie secinājumi

Valsts kontrole atzinīgi novērtē Labklājības ministrijas lēmumu kā vienu no trim sociālo pakalpojumu politikas virzieniem 2014.–2020.gadam īstenot deinstitutionalizācijas procesu (turpmāk – DI), lai, izmantojot ES struktūrfondu finansējumu, palielinātu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamību pašvaldībās.

DI ietvaros ir paredzēts attīstīt tādus pakalpojumus, lai pilngadīgas personas ar garīga rakstura traucējumiem atbilstoši savām spējām, saņemot nepieciešamo atbalstu, varētu dzīvot patstāvīgi ārpus aprūpes institūcijas, bet bērni – augt ģimeniskā vidē, saņemot sociālo aprūpi un rehabilitāciju savā pašvaldībā.

DI īstenošanai (pakalpojumu pilnveidei, izveidei, sniegšanai u.c. ar DI īstenošanu saistītām aktivitātēm) laikā no 2015. līdz 2023.gadam ir plānots izlietot vismaz 98 milj. *euro*.

Valsts kontrole šajā revīzijā vērtēja, vai DI aktivitātes, kas pašlaik ir tikai plānošanas stadijā, tiek veiktas tā, lai sasniegtu izvirzīto mērķi, un vai tiek plānoti pasākumi, lai DI ietvaros izveidotie pakalpojumi būtu pieejami arī pēc DI beigām.

Revīzijā konstatētais mums ļauj secināt, ka pašlaik ir sperti pirmie soļi izvirzītā politikas virziena īstenošanai.

DI iesaistītās institūcijas līdz 2017.gada decembrim ir pabeigušas mērķa grupas personu izvērtēšanas procesu, apzinot konkrētus cilvēkus, kas uzsāks ceļu uz dzīvi ārpus institūcijas. Ir nedefinēti arī tie sabiedrībā balstītie sociālo pakalpojumu veidi, kas nodrošinās šo cilvēku pamatvajadzības dzīvei ārpus institūcijas. Tie ir pakalpojumi, kas ietver gan mājokli un dienas laika aktivitātes (nodarbinātības aktivitātes, dažādu prasmju attīstīšana un citas saturīgas dienas laika aktivitātes), gan personai nepieciešamo individuālo atbalstu – aprūpi, individuālās konsultācijas un atbalstu tuviniekiem. Pašlaik tiek izstrādāti plānošanas reģionu DI plānu projekti, nosakot, kur, kādi un kādā apjomā tiks veidoti sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi. Tāpēc, ja DI turpmākās aktivitātes tiks īstenotas plānotajā apjomā un termiņos, ir prognozējams, ka mērķa grupas personas varēs saņemt tām nepieciešamo atbalstu dzīvei ārpus institūcijas.

Tomēr, lai mērķa grupas personām sniegtais atbalsts būtu pilnvērtīgs, Valsts kontroles ieskatā ir nepieciešams papildināt piedāvāto pakalpojumu klāstu vai pielāgot esošo pakalpojumu saturu.

Valsts kontrole aicina Labklājības ministriju izvērtēt iespēju pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem nodrošināt arī atbalsta personas pakalpojumu, kas ir nozīmīgs atbalsts dzīvei ārpus institūcijas, lai šie cilvēki varētu realizēt savu rīcībspēju. Savukārt vairāku citu pakalpojumu saturu ir nepieciešams pielāgot atbilstoši cilvēka individuālajām vajadzībām – nepieciešams nodrošināt, ka sociālo pakalpojumu sniegšanā iesaistītajam personālam ir prasmes komunikācijā ar mērķa grupas klientiem atkarībā no klientiem piemītošā garīga rakstura traucējuma veida, bet grupu mājas (dzīvokļa), dienas aprūpes centra u.c. pakalpojuma saturā jāietver uzraudzība un atbalsts medikamentu lietošanā. Turklāt ir nepieciešams pilnveidot arī NVA piedāvātos nodarbinātību veicinošos pasākumus, jo pašlaik uzņēmēji nav ieinteresēti nodarbināt cilvēkus ar invaliditāti.

Jāuzsver, ka saskaņā ar DI plānoto finansējuma sadalījumu pašlaik 42% no bērniem ar funkcionāliem traucējumiem un viņu vecākiem plānotajiem līdzekļiem ir paredzēti dažādu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanai, kas būtībā ir īslaicīgi pakalpojumi bērna funkcionālo spēju atjaunošanai vai uzlabošanai. Turklāt daļa no tiem ir medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumi (piemēram, fizioterapeita, ergoterapeita un logopēda pakalpojumi), kas ir finansējami no veselības aprūpes budžeta.

Revidenti neapšaubā minēto pakalpojumu nepieciešamību bērnu ar funkcionāliem traucējumiem vajadzībām, jo pašlaik tie netiek piedāvāti nepieciešamajā apjomā. Tomēr revidenti nav guvuši pārliecinošus pierādījumus, ka tieši šiem pakalpojumiem ir izšķiroša ietekme, lai šie bērni nenonāktu ilgstošas aprūpes institūcijā, kas ir DI mērķis. Valsts kontroles ieskatā sociālās un medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšana DI ietvaros bija atbalstāma tikai tajos gadījumos, ja DI resursi tiek izmantoti jaunu rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas vietu izveidei, lai palielinātu to reģionālo pārklājumu, nevis lai palielinātu to sniegšanas intensitāti jau līdz šim pieejamās pakalpojumu sniegšanas vietās.

Būtiskākās nepilnības, kas var ietekmēt DI mērķa sasniegšanu, revidenti saskata DI aktivitāšu plānošanā un veikšanā.

Projekta efektīvai norisei ir nepieciešams ne tikai noteikt sasniedzamu mērķi, bet nodrošināt, ka projekta aktivitātes tiek plānotas un veiktas efektīvi – gan īstajā laikā un noteiktajos termiņos, gan plānotajā apjomā –, tā nodrošinot visu aktivitāšu savstarpēji saskaņotu un secīgu norisi.

Revīzijā konstatētais diemžēl liek secināt, ka pašlaik DI aktivitātes netiek veiktas savlaicīgi, saskaņoti un secīgi, tā radot riskus, ka kopējais DI mērķis netiks sasniegts.

Tā kā ES struktūrfondu projektu ietvaros DI aktivitāšu īstenošana ir veicama līdz 2023.gadam, jau līdz 2016.gada beigām bija paredzēts pabeigt DI aktivitāšu plānošanu un apstiprināt plānošanas reģionu DI plānus. Savukārt no 2017.gada bija jāuzsāk nepieciešamo pakalpojumu un to infrastruktūras izveide, lai vismaz no 2020.gada mērķa grupas personas jau varētu uzsākt dzīvi ārpus institūcijas un saņemt tām nepieciešamos pakalpojumus.

Tomēr 2018.gada sākumā DI arvien ir tikai plānošanas posmā, jo gandrīz visas plānošanas posma aktivitātes, tajā skaitā plānošanas reģionu DI plānu izstrāde, kas nosaka, kur, kādi un kādā apjomā sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi ir pieejami un kādi ir veidojami, ir nobīdījušās pat par pusotru gadu.

Revidenti uzsver, ka resursu ietilpīgākais DI posms – pakalpojumu un to sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras izveide – vēl ir tikai priekšā. Tieši šajā DI posmā pastāv vislielākais termiņu kavējumu risks, jo būvniecības, rekonstrukcijas un renovācijas darbu izpildi var ietekmēt gan tehniskās dokumentācijas izstrādes, gan iepirkumu procedūru, gan infrastruktūras izveides darbu kavējumi. Turklāt darbu īstenošana sāsinātā termiņā var ietekmēt to kvalitāti un izmaksas.

Tāpēc revidentu vērtējumā pašlaik ir būtiski apdraudēta tieši to sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu nodrošināšana, kas pašlaik nav pieejami un kuru sniegšanai ir nepieciešama infrastruktūras izveide, jo DI rezultāts nav tikai pakalpojumu sniegšanas vietu izveide, bet gan sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšana. Tas nozīmē, ka jau DI īstenošanas laikā mērķa grupas personām ir jāsaņem tām nepieciešamie sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi, tostarp 700 cilvēkiem ir arī jāuzsāk dzīve ārpus institūcijas.

Revidentu ieskatā nobīdes DI aktivitāšu īstenošanā varēja mazināt, ja nebūtu noteikta nepieciešamība DI plānu izstrādē izmantot mērķa grupas personu individuālo vajadzību izvērtēšanas rezultātus. Revidenti

neapšaubu klientu individuālo vajadzību izvērtēšanas un individuālo atbalsta plānu izstrādes nepieciešamību, bet uzskata, ka tā bija jāveic vēlāk – neilgi pirms tam, kad personai jau ir iespēja saņemt tai nepieciešamos pakalpojumus. Savukārt DI plānu izstrādei nepieciešamos pakalpojumus un to apjomu varēja plānot indikatīvi, ņemot vērā izvirzīto mērķa grupu vajadzības dzīvei sabiedrībā un projektā iesaistāmo personu skaitu.

DI plānošanas posma aktivitāšu norisi ir ietekmējis arī tas, ka DI atbalsta aktivitātes – komunikācijas pasākumi un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (turpmāk – IKT) atbalsts – bez kurām nav iespējama neviena projekta īstenošana, nav veiktas ne plānotajos termiņos, ne nepieciešamajā apjomā.

Jebkura būtiska projekta ietvaros tiek plānoti un veikti komunikācijas pasākumi, kam ir jāveicina sabiedrības un ieinteresēto pušu izpratne par projekta mērķiem un veicamajām aktivitātēm, tomēr līdz pat 2018.gada sākumam nav uzsāktas iecerētās komunikācijas aktivitātes sabiedrības attieksmes maiņai, tāpēc pastāv risks, ka to sasteigta īstenošana atlikušajā laikā nesniegs gaidīto efektu.

Revidentu ieskatā jau šobrīd sabiedrībai bija jābūt pieejamai informācijai par personu ar garīga rakstura traucējumiem iespējām dzīvot sabiedrībā un izpratnei, vai un kā tas var ietekmēt pārējos sabiedrības locekļus. Šīs izpratnes trūkuma dēļ pašvaldībām nākas saskarties ar sabiedrības neizpratni vai pat noraidošu attieksmi DI plānu projektu un būvniecības/renovācijas/rekonstrukcijas ieceru sabiedrisko apspriešanu ietvaros.

Lai sniegtu atbalstu DI aktivitāšu norisē un veicinātu laika un administratīvo resursu efektīvu izmantošanu, DI ietvaros bija plānots nodrošināt arī IKT atbalstu, izstrādājot informācijas sistēmu risinājumus DI aktivitātēm nepieciešamo datu uzkrāšanai un sniegto pakalpojumu uzskaiti un uzraudzībai. Diemžēl arī šī DI atbalsta aktivitāte nav īstenota ne plānotajā apjomā, ne atbilstošā kvalitātē. Revidentu ieskatā nav pietiekami izvērtēts, kurām DI aktivitātēm saprātīgos termiņos un par pieejamo finansējumu ir iespējams nodrošināt tādu IKT atbalsta risinājumu, lai tas sniegtu reālu atbalstu DI īstenošanai. Tāpēc pastāv risks, ka paredzētais IKT atbalsts plānotajā apjomā netiks nodrošināts arī turpmākajām DI aktivitātēm.

Papildus iepriekš minētajām nepilnībām DI aktivitāšu plānošanā un izpildē revīzijā ir arī konstatēts, ka DI īstenošanai paredzētie līdzekļi 123 601 *euro* apmērā tiek izmantoti arī divu tādu pētījumu veikšanai, kas ne tikai neveicina DI mērķu sasniegšanu, bet nav nepieciešami labklājības nozarei kopumā, jo nesniedz ieguldījumu tās attīstībā. Pētījumos, apkopojot valsts un pašvaldību iestāžu rīcībā jau esošo informāciju, Labklājības ministrija bija iecerējusi saņemt risinājumus sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanai. Tomēr revidenti uzskata, ka šo pētījumu rezultātā var tikt izdarīts tikai jau iepriekš zināms secinājums – ka pašlaik valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi nav pietiekami visu nepieciešamo pakalpojumu finansēšanai.

DI ir ES struktūrfondu līdzfinansēts projektu kopums. Tāpēc, lai saņemtu struktūrfondu finansējumu, ir jāievēro arī projektu īstenošanas noteikumi, tajā skaitā jāizpilda projektu uzraudzības rādītāji – iznākuma, rezultātu un finanšu rādītāji.

DI plānošanas posmā līdz 2017.gada decembrim Labklājības ministrija ir ievērojusi normatīvajos aktos noteiktās prasības DI projektu uzraudzības nodrošināšanā, jo, identificējot izpildes gaitā radušās problēmas, laikus ir rosināti grozījumi normatīvajos aktos un pārējos ar DI pasākumu īstenošanu saistītajos dokumentos.

Tomēr, tā kā kavējas plānošanas reģionu DI plānu izstrāde, kas attiecīgi kavē uzsākt infrastruktūras attīstību un plānoto pakalpojumu sniegšanu, pastāv risks, ka gan starpposmā līdz 2018.gada beigām, gan DI rezultātā neizdosies sasniegt sākotnēji izvirzītos iznākuma rādītājus par plānoto pakalpojumu apjomu, ko DI laikā var saņemt mērķa grupu personas.

Izvirzīto uzraudzības rādītāju sasniegšana ir priekšnoteikums projektiem paredzētā ES struktūrfondu finansējuma piešķiršanai, bet neizpildes gadījumā – attiecīgu finanšu korekciju piemērošanai, kas nozīmē, ka valstij tiek liegta iespēja saņemt pasākumu īstenošanai plānoto ES struktūrfondu finansējumu un nepieciešamais finansējums tai ir jārod no sava budžeta.

Savukārt uzraudzības rādītāju starpposma vērtību sasniegšana ir arī priekšnoteikums, lai Eiropas Komisija noteiktajam ES fondu pasākumam plānoto finansējumu piešķirtu pilnā apjomā, t.i., tikai sasniedzot starpposma rādītājus, valstij ir iespēja izmantot finanšu snieguma rezervi. Starpposma rādītāju nesasniegšanas gadījumā var tikt apturēti starpposma maksājumi un pat piemērota finanšu korekcija.

Revidenti pieņem, ka, lai saņemtu finanšu snieguma rezervi un izvairītos no starpposma maksājumu apturēšanas un finanšu korekciju piemērošanas, Labklājības ministrija arī turpmāk rosinās grozīt noteiktos uzraudzības rādītājus. Tomēr jāņem vērā, ka, samazinot uzraudzības rādītājus, Labklājības ministrija arvien vairāk var attālināties no DI sākotnējām iecerēm un plānotajiem ieguvumiem, tā mazinot arī DI pozitīvo ietekmi. DI noslēdzoties, Labklājības ministrijai būs jāspēj atbildēt, vai laikā, kad Latvijas sociālā budžeta iespējas ir ierobežotas, ES struktūrfondu finansējums ir izmantots stratēģiski un gudri, radot paliekošas vērtības.

Tāpēc, lai jēgpilni izmantotu ES struktūrfondu finansējumu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstībai, Valsts kontrole aicina Labklājības ministriju, uzraugot DI īstenošanu, koncentrēties nevis uz ES struktūrfondu līdzekļu apguvi, bet uz nepieciešamā atbalsta sniegšanu DI īstenošanai, lai sasniegtu jau sākotnēji izvirzītos uzraudzības rādītājus, tā nodrošinot, ka sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus nepieciešamajā apjomā saņem pēc iespējas vairāk personu.

Ikvienā projektā būtiski ir nodrošināt arī sasniegto rezultātu uzturēšanu, ko sauc par ilgtspēju.

Lai nodrošinātu DI rezultātu ilgtspēju arī pēc 2023.gada, kad vairs nebūs pieejams šī plānošanas perioda ES struktūrfondu finansējums, izšķiroša nozīme ir Labklājības ministrijas kā nozares vadošās iestādes gatavībai turpināt uzsāktās sociālās politikas īstenošanu cilvēku ar invaliditāti cieņpilnas dzīves nodrošināšanai. Ministrijai ir jāpiedāvā arī risinājumi pakalpojumu nodrošināšanai nepieciešamā finansējuma piesaistei (ES struktūrfondi, resursu pārdale vai optimizācija nozares ietvaros u.c.). Nozīmīga loma pakalpojumu ilgtspējas veicināšanai ir arī pašvaldību gatavībai un iespējām uzņemties atbildību par savu iedzīvotāju labklājību, nodrošinot tiem iespēju saņemt nepieciešamos pakalpojumus pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai.

DI plānošanas posmā ir sperti pirmie soļi, lai pēc 2023.gada tiktu uzturētas DI ietvaros izveidotās sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas vietas, kurās mērķa grupas personas varēs saņemt tām nepieciešamos pakalpojumus.

Pirmkārt, izdarot grozījumus Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, valsts jau ir uzņēmusies sniegt pašvaldībām atbalstu finansēt sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus tām pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem, kuras DI rezultātā uzsāks dzīvi ārpus ilgstošas aprūpes institūcijas. Lai gan pašlaik Labklājības ministrijai pieejamais valsts budžeta līdzekļu apmērs nav pietiekams, revidenti pieņem, ka tiks atbalstīta uzsāktās sociālās politikas īstenošana, piešķirot atbilstošu

valsts budžeta finansējumu, jo valsts pienākums cilvēkiem ar invaliditāti nodrošināt ciešpilnu dzīvi ārpus institūcijas izriet ne tikai no normatīvajiem aktiem, bet arī no Latvijas Republikas uzņemtajām starptautiskajām saistībām.

Otrkārt, arī pašvaldības apzinās, ka tām pēc DI beigām būs jānodrošina sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi pārējām mērķa grupas personām. Revīzijā konstatētais liecina, ka DI plānu projektu izstrādes laikā pašvaldības rūpīgi izvērtē savas budžeta iespējas, paredzot pakalpojumus attīstīt tikai tādā apjomā, kādā tos spēs finansēt pēc DI beigām, lai gan arvien norāda, ka finansējuma trūkuma risks pastāv.

Tomēr jāuzsver, ka sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ietvaros valsts un pašvaldības nodrošina mājokli, dienas laika aktivitātes un individuālo atbalstu, bet iztikas līdzekļi pamatvajadzību nodrošināšanai cilvēkam būs jārod pašam.

Saskaņā ar statistiskas datus 2016.gadā minimālais iztikas līdzekļu apmērs komunālajiem maksājumiem, pārtikai, medikamentiem, apģērbam, apaviem, sakariem u.c. bija 186,76 *euro*. Tomēr pašlaik vismaz 356 cilvēkiem (jeb 62,7%), kuri plāno uzsākt patstāvīgu dzīvi ārpus institūcijas, iztikas līdzekļi ir zem 186,76 *euro*.

Tāpēc revidenti uzskata, ka atbildīgajām institūcijām ir jāveicina mērķa grupas personu nodarbinātība. Ja šie cilvēki neuzsāks strādāt algotu darbu vai funkcionālā stāvokļa dēļ to nespēs, atbalsts minimālo iztikas līdzekļu nodrošināšanai būs jāsniedz pašvaldībām sociālās palīdzības ietvaros.

Palielinot sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamību un dodot iespēju ilgstošas aprūpes institūcijās dzīvojošiem cilvēkiem uzsākt dzīvi ārpus institūcijas, ir plānots arī slēgt trīs valsts sociālās aprūpes centru filiāles, lai ietaupītos līdzekļus izmantotu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanai.

Revidentu vērtējumā izvirzītais mērķis par trīs valsts sociālās aprūpes centru filiāļu slēgšanu ir sasniedzams. Tomēr Labklājības ministrija, izvēloties slēgšanai piemērotākās filiāles, izvērtēšanu ir veikusi formāli, neizmantojot pilnīgu un savstarpēji salīdzināmu informāciju, bez pietiekama ekonomiskā pamatojuma, turklāt nepārlicinoties arī par faktisko situāciju filiālēs.

Tāpēc revidenti aicina Labklājības ministriju izvērtēšanu veikt atkārtoti, pārskatot izvirzītos kritērijus un iegūstot pilnīgu un salīdzināmu informāciju par katru filiāli, kas ļaus novērtēt gan esošo filiāles infrastruktūru un tajās sniegto pakalpojumu kvalitāti, gan nepieciešamos ieguldījumus filiāles un tajā sniedzamo pakalpojumu pilnveidei.

DI ietvaros tika izstrādātas un mērķa grupu personu individuālo vajadzību izvērtēšanai izmantotas jaunas novērtēšanas metodikas – atsevišķa metodika pilngadīgu personu ar garīga rakstura traucējumiem novērtēšanai un atsevišķa metodika mērķa grupas bērnu novērtēšanai –, kopā minētajam mērķim izlietojot 1,231 milj. *euro*.

Atzīstami, ka jau DI ieviešanas posmā ir radīti priekšnoteikumi, lai sociālajā darbā turpmāk izmantotu DI ietvaros izstrādāto pilngadīgo personu ar garīga rakstura traucējumiem izvērtēšanas metodiku.

Tomēr revidenti uzskata, ka Labklājības ministrijai ir jāpārskata pieņemtais lēmums sociālajā darbā turpmāk neizmantojot DI ietvaros izstrādāto metodiku mērķa grupas bērnu vajadzību izvērtēšanai, jo tā ir nepilnīga. Šo metodiku DI laikā izstrādāja Labklājības ministrijas izveidotā darba grupa, un tā tika

izmantota mērķa grupas personu izvērtēšanai, kas ļāva novērtēt tās nepilnības un nepieciešamos uzlabojumus.

Tāpēc, lai ieguldītie resursi metodikas izstrādē un tās izmēģināšanā radītu pievienoto vērtību turpmākajā sociālajā darbā, revidenti aicina Labklājības ministriju atkārtoti izvērtēt iespēju pilnveidot šo metodiku un to izmantot sociālajā darbā, tā veicinot vienotu pieeju mērķa grupas bērnu individuālo vajadzību novērtēšanā un tām nepieciešamo atbalsta plānu izstrādē.

Būtiskākie ieteikumi

Pamatojoties uz revīzijā izdarītajiem secinājumiem, Labklājības ministrijai kā vadošajai valsts pārvaldes iestādei sociālo pakalpojumu jomā ir sniegti seši ieteikumi, lai sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu ieviešanas process sasniegtu izvērzīto mērķi.

Lai pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem sniegtie pakalpojumi un atbalsts dzīvei ārpus ilgtstošas aprūpes institūcijas būtu pilnīgs, Valsts kontrole aicina Labklājības ministriju izvērtēt iespēju papildināt minētajām personām piedāvāto pakalpojumu klāstu vai pielāgot esošo pakalpojumu saturu. Piemēram, nodrošināt atbalsta personas pakalpojumu, nodrošināt, ka sociālo pakalpojuma sniegšanā iesaistītajam personālam ir prasmes komunikācijā ar mērķa grupas klientiem, bet grupu mājas (dzīvokļa), dienas aprūpes centra u.c. pakalpojuma saturā ietvert uzraudzību un atbalstu medikamentu lietošanā.

Valsts kontrole arī aicina Labklājības ministriju atkārtoti veikt visu valsts sociālās aprūpes centru filiāļu izvērtēšanu, lai pieņemtais lēmums par slēgšanai piemērotāko valsts sociālās aprūpes centru filiāli būtu caurskatāms un ekonomiski pamatots.

Savukārt, lai DI ieguldījumi būtu ilgtspējīgi un radītu pievienoto vērtību turpmākajā sociālajā darbā, Valsts kontrole aicina Labklājības ministriju pilnveidot DI ietvaros radīto metodiku mērķa grupas bērnu individuālo vajadzību izvērtējumam tās izmantošanai turpmākajā sociālajā darbā, tā veicinot vienotu pieeju mērķa grupas bērnu individuālo vajadzību novērtēšanā un tām nepieciešamo atbalsta plānu izstrādē.

Lai sasniegtu jau sākotnēji izvērzītos DI rezultātus un sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus varētu saņemt pēc iespējas vairāk personu, nesniedzot ieteikumus, Valsts kontrole aicina Labklājības ministriju un pārējās DI īstenošanā iesaistītās institūcijas darīt visu iespējamo, lai turpmākā DI norisē plānotās aktivitātes tiktu veiktas noteiktajos termiņos un apjomā.

Tā kā resursu ietilpīgākais DI posms – pakalpojumu un to sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras izveide – vēl ir tikai priekšā, revidenti uzskata, ka Labklājības ministrijai ir jāaicina pašvaldības uzsākt infrastruktūras attīstības projektu pamatojošās dokumentācijas izstrādi vēl pirms DI plānu apstiprināšanas. Labklājības ministrijai kā pieredzējušai iestādei dažādu projektu īstenošanā savas kompetences ietvaros ir jāsniedz iesaistītajām institūcijām arī atbalsts nepieciešamās dokumentācijas kvalitatīvai izstrādei, tā mazinot riskus DI aktivitāšu termiņu kavējumiem, kas var ietekmēt arī izmaksas un veikto darbu vēlamo kvalitāti.

Savukārt, lai nodrošinātu DI ietvaros radīto sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu ilgtspēju, revidenti aicina Labklājības ministriju turpināt uzsāktās sociālās politikas īstenošanu cilvēku ar invaliditāti cieņpilnas dzīves nodrošināšanai, jau laikus meklējot risinājumus nepieciešamā finansējuma piesaistei.